

Govor koji ovdje donosimo Martin Heidegger je održao 27. svibnja 1933. pri preuzimanju rektorske dužnosti na fraiburškom univerzitetu. Tekst je preveden prema pretisku iz 1983. objavljenom u knjizi Martin Heidegger, Die Selbstbehauptung der deutschen Universität, V. Klostermann, Frankfurt a.M., pp. 9-19. Sve napomene su prevoditeljeve.

Martin Heidegger

Rektorski govor

Sebeoglavljenje¹ njemačkog univerziteta

Preuzimanje rektorata je obveza na duhovno vodstvo ove visoke škole. Sljedbeništvo učitelja i učenika budi se i jača samo iz istinskog i zajedničkog ukorjenjenja u bistvu² njemačkog univerziteta. No to bismo stječe jasnoću, položaj i moć tek kad su ponajprije i za svagda vođe sami vođeni - vođeni neumoljivošću onog duhovnog naloga koji sudbinu njemačkog naroda sili u obličje njegove povijesti. Znamo li uokolo duhovnog naloga? Da ili ne - neotklonjivim ostaje pitanje: jesmo li mi, učiteljstvo i učeništvo ove visoke škole, istinski i zajednički ukorijenjeni u bistvu njemačkog univerziteta? Posjeduje li to bismo pravu snagu oblikovanja našeg tubitka? Samo tada kad mi to bismo iz temelja *hoćemo*. No tko bi o tome htio dvojiti? Uobičajeno se prevladavajući bistveni karakter univerziteta vidi u njegovom "sebeupravljanju", ono treba očuvati. Samo - jesmo li baš u cijelosti domislili što taj zahtjev za sebeupravljanjem od nas traži? Sebeupravljanje pak znači: sebi samima postaviti zadaću te sebi odrediti put i način njenog ozbiljenja, da u tome sami jesmo što trebamo biti. No znamo li *tko mi sami jesmo*, ovo tijelo učitelja i učenika najviše škole njemačkog naroda? *Možemo* li to uopće znati bez najistrajnijeg i najtežeg *sebeosmišljenja*?

¹*Selbstbehauptung* - prevodim doslovno etimološki jer se u standardnom leksikaliziranom značenju riječi *Behauptung* (tvrđnja) ne čuje ono *Haupt* (glava). Niti s pojmom afirmacije, kako *Selbstbehauptung* prevode Francuzi, ne dostiže se izvorni smisao. "Sebeoglavljenje", a ne "samopotvrđivanje", da bi se istaknuo kapitalni karakter pokušaja.

²*Wesen* - bit, bitstvo, esencija.

Niti poznavanje današnjeg stanja univerziteta niti poznanstvo s njegovom ranijom poviješću ne jamče dostatno znanje o njegovom bistvu - osim ako prije jasno i čvrsto ne ograničimo to bistvo za budućnost, u takvom sebeograničenju njega *hoćemo* i u takvom htijenju sebe same *oglavimo*.

Sebeupravljanje opstoji samo na temelju sebeosmišljenja. No sebeosmišljenje se događa samo silom *sebeoglavljenja* njemačkog univerziteta. Hoćemo li ga izvršiti i kako?

Sebeoglavljenje njemačkog univerziteta jest iskonska, zajednička volja k njegovom bistvu. Njemački univerzitet nam važi kao visoka škola, koja iz znanosti te kroz znanost odgaja i naučava vođe i čuvare sudbine njemačkog naroda. Volja k bistvu njemačkog univerziteta je volja k znanosti kao volja k povijesnom duhovnom nalogu njemačkog naroda kao jednog u svojoj državi sebe sama znajućeg naroda. Znanost i njemačka sudbina moraju *navlastito* u volji bistva prispjeti k moći. A oni će to tada i *samo* tada, kad mi, učiteljstvo i učeništvo, *prvo* - znanost izložimo njenoj unutarnjoj nužnosti i *drugo* - njemačkoj sudbini odolimo u njenoj krajnjoj nuždi.

Bistvo znanosti svakako nećemo iskusiti u njegovoj unutarnjoj nužnosti dokle god samo - o "novom pojmu znanosti" govoreći - jednoj odviše današnjoj znanosti poričemo samostalnost i bespretpostavnost. To činjenje koje samo nijeće te se jedva osvrće izvan nekoliko posljednjih desetljeća, biva upravo prividom istinskog truda oko bistva znanosti.

Ćelimo li zahvatiti bistvo znanosti, tada se prvo moramo podrediti odlučujućem pitanju: treba li znanost za nas još dalje *biti* ili je trebamo pustiti da dođe brzom kraju? Da znanost uopće treba biti nije nikad bezuvjetno nužno. No ako znanost treba biti i ako ona treba za nas te *kroz* nas biti, pod kojim uvjetom ona tad može istinski opstojati?

Samo tada kad se ponovno postavimo pod moć *početka* našeg duhovno-povijesnog tubitka. Taj početak je izlazak na vidjelo grčke filozofije. U tome se prvi put okcidentalni čovjek diže iz narodnosti snagom njezina jezika pred *biće u cjelini*, koje on ispituje te poima kao ono biće koje ono jest. Sva znanost je filozofija, zna i želi li ona to ili ne. Sva znanost ostaje vezanom za početak filozofije. Iz njega ona crpi snagu svog bistva, ako pretpostavimo da je ona tom počektu uopće još dorusla.

Mi ovdje za *naš* tubitak želimo iznova dobiti dva istaknuta svojstva izvornog grčkog bistva znanosti.

Kod Grka je kružila stara vijest da je Prometej bio prvim filozofom. Tom Prometeju Eshil dopušta kazati rijek koji izriče bistvo znanja:

tecñh d/çñ£gkhV çsqenestera makrù

(Prom. 514 ed. Wil.)

"Ali znanje je mnogo nemoćnije nego nužnost." To hoće kazati: svako znanje uokolo stvari najprije ostaje izručenim nadmoći sudbine te zakazuje pred njom.

Upravo zato znanje mora razviti svoj najviši prkos, za kojeg tek ustaje cijela moć skrivenosti bića - da bi zaozbiljno zakazalo. Tako se biće upravo otvara u svojoj neistraživoj nepromjenjivosti te znanju posuđuje svoju istinu. Taj rijek o stvaralačkoj nemoći znanja jest riječ Grka, kod kojih se suviše jednostavno želi naći uzor jednom čisto na sebi samom postavljenom te pritom sebezaboravljenom znanju, koje se nama tumači kao "teoretsko" držanje. No što je qewr...a za Grka? Kaže se: čisto ogledavanje koje ostaje dužno samo stvari u njenoj punini i zahtjevu. To se ogledavajuće ponašanje treba, s pozivanjem na Grke, zbivati oko sebe sama. Ali taj poziv nema pravo. Jer s jedne strane se "teorija" ne zbiva oko sebe same, već jedino u strasti da se biću kao takvom bude u blizini te pod njegovim pritiskom. S druge pak strane su se Grci baš za to borili da se to ogledavajuće pitanje pojmi i izvrši kao jedan, upravo *onaj* najviši način onog *™nergeia*, onog "biti-na-djelu" čovjeka. Smisao za njih nije smjerao praksu izjednačiti s teorijom, već obrnuto, teoriju samu razumjeti kao najviše ozbiljenje prave prakse. Grcima znanost nije neko "kulturno dobro", već ona unutarnje određujuća sredina cijelog narodno-državnog tubitka. Znanost im također nije niti puko sredstvo osvješćivanja onog nesvjesnog, već moć koja cijeli tubitak drži u napetosti i obuhvaća.

Znanost je pitajuće odolijevanje usred sebe vazda skrivajućeg bića u cjelini. To djelajuće istrajavanje pritom zna o svojoj nemoći pred sudbinom.

To je početno bistvo znanosti. No nije li taj početak bio već prije dva i pol tisućljeća? Nije li napredak čovjekovog činjenja promijenio i znanost? Sigurno! Kasnije kršćansko-teologijsko tumačenje svijeta kao i matematičko-tehničko mišljenje znanost su vremenski i predmetno udaljili od njenog početka. Ali time početak sâm nije nikako pregoren ili čak uništen. Jer ako pretpostavimo da je izvorna grčka znanost nešto veliko, tad *početak* tog velikog ostaje njegovo *najveće*. Bistvo znanosti ne bi se niti tad moglo isprazniti i iskoristiti, kako je tome danas usprkos svim postignućima i "internacionalnim organizacijama", kad veličina početka ne bi *više* opstojala. *Još* je početak. On ne leži *za nama* kao ono davno bilo, već stoji *pred* nama. Početak je kao ono najveće unaprijed prešao preko svega nadolazećeg, pa tako i preko nas. Početak je upao u našu budućnost te stoji tamo kao daleka naredba nama da ga ponovno dostignemo.

Samo kad se toj dalekoj naredbi odlučno podredimo, da bi se veličina početka iznova stekla, samo tad će nam znanost biti unutarnjom nužnošću tubitka. Inače ona ostaje slučajem u koji dospijevamo ili umirenim užitkom bezopasnog bavljenja koje potiče puki napredak vještina.

Podredimo li se pak dalekoj naredbi početka, tada znanost mora biti temeljnim događanjem našeg duhovno-narodnog tubitka.

Ako naš najsvojskiji tubitak sam stoji pred velikom mijenom, ako je istina ono što strastveni, Boga tražeći, posljednji njemački filozof, Friedrich Nietzsche, kaže: "Bog je mrtav", ako uzmemo zaozbiljno tu napuštenost današnjeg čovjeka sred stvari, kako tada stoji sa znanošću?

Tada se ono početno začuđujuće istrajavanje Grka pred bićem mijenja ka potpuno nezaštićenom izložen-biti u onom skrivenom i neizvjesnom, tj. upitnom. Pitati tada više nije samo pregorivi predstupanj ka odgovoru kao znanju, već pitati samo postaje najviši oblik znanja. Pitati tada razvija svoju najsvojskiju snagu otvaranja onog bistvenog svih stvari. Pitati tada sili ka krajnjem ujedinjavanju pogleda na ono nezaobilazno.

Takvo pitati razbija začahurenje znanosti u odijeljene struke, vraća ih iz beskrajnog i besciljnog raspršenja u pojedinačnim poljima i kutevima te postavlja znanost iznova neposredno iz plodnosti i blagodati svih svjetotvornih moći ljudsko-povijesnog tubitka, a kao takve su: priroda, povijest, jezik; narod, običaj, država; pjesnikovanje, mišljenje, vjerovanje; bolest, ludilo, smrt; pravo, privreda, tehnika. Ćelimo li bismo znanosti u smislu *pitajućeg, nezaštićenog odolijevanja sred neizvjesnosti bića u cjelini*, tad ova volja bista našem narodu stvara njegov svijet unutarnje i krajnje opasnosti, tj. njegov istinsko *duhovni* svijet. Jer "duh" nije niti prazna domišljatost, niti neobavezna igra duhovitosti, niti beskrajno djelanje razumskog razglabanja, niti pak svjetski um, već je duh iskonski ugođena, znajuća odlučnost ka bistvu bitka. A *duhovni svijet* nekog naroda nije nadgradnja kulture, isto tako kao i spremište za upotrebe vještine i vrijednosti, već je moć najdubljeg očuvanja njegovih zemljišnih i krvnih sila kao moć unutarnjeg uzbuđenja i najšireg potresa njegova tubitka. Duhovni svijet sam jamči narodu veličinu. Jer on sili na to da trajno odlučivanje između volje ka veličini i dopuštanja propadanja bude koračnicom kojom je naš narod krenuo u svoju buduću povijest.

Ćelimo li to bismo znanosti, tad učiteljstvo univerziteta mora zaozbiljno istupiti na krajnji položaj opasnosti trajne svjetske neizvjesnosti. Odoli li ono tamo, tj. iznikne li mu odatle - u bistvenoj blizini pritiska svih stvari - zajedničko pitanje te zajedničko ugođeno kazivanje, tad ono biva jakim za vodstvo. Jer ono odlučujuće vođenja nije puko prethođenje, već snaga k moći sam hoditi, ne iz samovolje i

vlastoljubivosti, već putem najdubljeg određenja te najšireg obvezivanja. Takva snaga vezuje za ono bistveno, čini izbor najboljih i budi pravo sljedbeništvo onih koji su hrabri. No mi to sljedbeništvo ne moramo istom buditi. Njemački studenti koračaju. A *koga* traže, to su oni vođe putem kojih oni svoje vlastito određenje žele uzdignuti k utemeljenoj, znanoj istini te ga napraviti jasnim u djelu i ukazujuće djelujućoj riječi.

Iz odlučnosti njemačkih studenata da odole njemačkoj sudbini u njenoj krajnjoj nuždi proizlazi volja k bistvu univerziteta. Ta volja je istinita volja ukoliko njemački studenti sami sebe putem novog studentskog prava podstavljaju pod zakon svoga bistva i time to bistvo tek ograničuju. Sebi samom dati zakon je najviša sloboda. Mnogo spominjana "akademska sloboda" biva s njemačkog univerziteta izbačena; ta je sloboda bila neprava zato što je bila samo nijekajuća. Značila je prije svega bezbrižnost, proizvoljnost namjera i stremljenja, razuzdanost u vladanju. Pojam slobode njemačkog studenta biva sada vraćen svojoj istini. Iz nje se ubuduće razvijaju vezanost i služba njemačkih studenata.

Prva vezanost je ona u narodnu zajednicu. Ona obvezuje na suodgovarajuće i sudjelajuće dioništvo u naprezanju, nastojanju i vještinama svih staleža i članova naroda. Ta vezanost se odsad čuva te biva ukorijenjena u studentski tubitak *službom rada*.

Druga vezanost je ona na čast i poslanje nacije usred drugih naroda. Ona traži, u znanju i vještinama osiguranu te stegom napetu, odlučnost na zalaganje do onog posljednjeg. Ta vezanost obuhvaća i prožima ubuduće cijeli studentski tubitak kao *služba obrane*.

Treća vezanost studenata je ona na duhovni nalog njemačkog naroda. Taj narod djela na svojoj sudbini tako što svoju povijest postavlja u izglednost nadmoći svih svjetotvornih moći ljudskog tubitka i tako što svoj duhovni svijet sebi uvijek iznova stječe u borbi. Tako izložen u krajnju upitnost vlastitog tubitka hoće taj narod biti duhovnim narodom. Potražuje on od sebe i za sebe u svojim vođama i čuvarima najčvršću jasnoću najvišeg, najdaljeg i najbogatijeg znanja. Studentska omladina koja se rano odvažuje na muževnost i svoje htijenje razapinje nad budućim poslanjem nacije, sili sebe iz temelja na službu toga znanja. Njoj *služba znanja* neće više smjeti biti tupo i brzo usmjeravanje k nekom "otmjenom" zanimanju. Budući da državnik i učitelj, liječnik i sudac, svećenik i graditelj vode narodno-državni tubitak te ga u njegovim osnovnim vezama sa svjetotvornim moćima ljudskog bitka motre i drže u napetosti, ta su zanimanja i odgoj za njih predana na odgovornost službi znanja. Znanje ne stoji u službi zanimanja već obratno: zanimanja potražuju i vode ono najviše i bistveno znanje

naroda uokolo njegovog cijelog tubitka. No to znanje nama nije mirno zapažanje bistava i vrijednosti po sebi, već najljuće ugrožavanje tubitka usred premoći stvari. Upitnost bitka uopće od naroda iznuđuje rad i borbu te ga sili u njegovu državu kojoj zanimanja pripadaju.

Tri vezanosti - kroz narod na poslanje države u duhovnom nalogu - jesu njemačkom bistvu *jednako iskonske*. Tri odatle proizlazeće službe - služba rada, služba obrane i služba znanja - jednako su nužne i jednakog položaja.

Sudjelajuće znanje uokolo naroda, sebe spremnim držeće znanje uokolo poslanja države stvaraju tek zajedno sa znanjem uokolo duhovnog naloga iskonsko i puno bistvo znanosti čije nam je ozbiljenje zadano - ukoliko se podredimo dalekoj naredbi početka našeg duhovno-povijesnog tubitka.

Ta znanost je mišljena kad se bistvo njemačkog univerziteta ograničava kao visoka škola koja iz znanosti i kroz znanost odgaja i naučava vođe i čuvare sudbine njemačkog naroda.

Taj iskonski pojam znanosti obvezuje ne samo na "stvarnost" već ponajprije na bistvenost i jednostavnost pitanja sred povijesno-duhovnog svijeta naroda. Da - tek odavde se stvarnost može istinski utemeljiti, tj. naći svoju vrstu i granicu.

Znanost u tom značenju mora postati oblikujućom moći tijela njemačkog univerziteta. U tome se nalazi dvoje: učiteljstvo i učenitstvo moraju prvo svaki na svoj način pojmom znanosti biti *dirnuti* te dirnutima *ostati*. No istovremeno taj pojam znanosti mora zahvatiti preoblikujuće u temeljne forme unutar kojih učitelji i učenici u zajednici znanstveno djeluju: u *fakultete* i u *odsjeke*.

Fakultet je samo tad fakultetom kad se razvije prema u bistvu njegove znanosti ukorijenjenoj mogućnosti duhovnog zakonodavstva, da bi *nju* pritišćuće sile tubitka uobličile u *jedan* duhovni svijet naroda.

Odsjek je samo tad odsjekom kad se ispočetka postavi u područje tog duhovnog zakonodavstva i tako sruši ograde struke te pregori ono gnjilo i nepravo izvanjskog profesionalnog usmjeravanja.

U času kad fakulteti i odsjeci započnu s bistvenim i jednostavnim pitanjima svojih znanosti, učitelji i učenici su već okruženi *istim* posljednjim nužnostima i pritiscima narodno-državnog tubitka.

Oblikovanje iskonskog bistva znanosti iziskuje toliko strogosti, odgovornosti i nadmoćnog strpljenja, da tome nasuprot primjerice savjesno izvršavanje ili žustro mijenjanje gotovih postupaka skoro nije niti važno.

No ako su Grcima trebala tri stoljeća da bi samo pitanje, što jest znanje, postavili pravo i sigurno, tada *mi* uistinu ne smijemo mniti da će rasvjetljenje i razvijanje bistva njemačkog univerziteta nastupiti u tekućem ili nadolazećem semestru.

Ali *jedno*, dakako, znamo iz ukazanog bistva znanosti, a to je da njemački univerzitet samo tada poprima oblik i moć kad se tri službe - služba rada, obrane i znanja - nađu u *jednoj* oblikujućoj sili. To hoće reći:

Volja bistva učiteljstva mora se probuditi i pojačati k jednostavnosti i širini znanja oko bistva znanosti.

Volja bistva učeništva mora se uzdignuti u najvišu jasnoću i nauk znanja te mora suznanje uokolo naroda i njegove države, pospješujući i određujući ga, uobličiti u bistvo znanosti. Obje volje moraju se uzajamno postaviti *borbeno*. Sve voljne i mislene mogućnosti, sve snage srca i sve sposobnosti tijela moraju se *kroz* borbu razviti, *u* borbi biti uvećane te *kao* borba biti očuvane.

Mi biramo znajuću borbu pitajućih i priznajemo s *Carlom von Clausewitzom*: "Odričem se lakomislene nade u spas putem ruke slučaja."

Borbena zajednica učitelja i učenika će samo tada njemački univerzitet preoblikovati u mjesto duhovnog zakonodavstva i u njemu ishoditi sredinu najnapetijeg sakupljanja za najvišu službu narodu u njegovoj državi kad učiteljstvo i učeništvo svoj tubitak uredi jednostavnije, čvršće i s manje potreba nego svi ostali sunarodnjaci. Svako vodstvo mora sljedbeništvu priznati njegovu vlastitu snagu. No svako slijeđenje u sebi nosi otpor. Ta bistvena suprotstavljenost u vođenju i slijeđenju ne smije biti izbrisana niti možda čak utrnuti.

Jedino borba drži suprotstavljenost otvorenom i usađuje čitavom tijelu učitelja i učenika ono temeljno raspoloženje iz kojeg sebe-ograničujuće sebeoglavljenje opunomoćuje odlučno sebeosmišljenje za pravo sebeupravljanje.

Ćelimo li bistvo njemačkog univerziteta ili ga ne želimo? Na nama je hoćemo li se i u kojoj mjeri truditi oko sebeosmišljenja i sebeoglavljenja iz temelja a ne samo sporedno, ili ćemo - s najboljom namjerom - samo mijenjati stare ustanove i dodavati nove. Nitko nam neće braniti da to činimo.

No nitko nas također neće pitati želimo li ili ne želimo kad duhovna snaga Zapada zakaže i ovaj u svojim odrednicama propadne, kad se izživljena kultura privida u sebi rastoči i sve snage ponese u smetenost te ih u ludilu zaguši.

Hoće li se takvo što dogoditi ili ne, ovisi jedino o tome želimo li još i ponovno sebe kao povijesno-duhovni narod - ili sebe više ne želimo. Svatko pojedinačno o tome suodlučuje, čak i tada kad se pred tom odlukom izmiče.

No mi hoćemo da naš narod ispuni svoj duhovni nalog.

Mi sebe same hoćemo. Jer je mlada i najmlađa snaga naroda koja zahvaća preko nas o tome već *odlučila*.

Ali krasotu i veličinu toga početka na putu razumijemo tek tad u cjelini kad u sebi nosimo onu duboku i široku razboritost iz koje je stara grčka mudrost kazala rijek:

τὸ μέγα πάντα ῥέει...¹

"Sve veliko stoji u nevremenu..."

(Platon, Politeia 497 d,9)